

ACTIVITATEA POLITICO-DIPLOMATICA A ROMÂNIEI PENTRU RESPECTAREA DREPTURILOR SALE SUVERANE LA GURILE DUNĂRII

de dr. **IULIAN CARTANA**

Din cele mai vechi timpuri, Dunărea a jucat un mare rol în viața popoarelor continentului european și îndeosebi a celor riverane, făcînd legătura cea mai directă între Europa Centrală și Orient.

Este un adevăr arhicunoscut că pentru țara noastră Dunărea a avut din totdeauna o importanță aparte. Pe bună dreptate savantul Grigore Antipa scria în această privință: „Cea mai mare dintre toate avuțiile naturale ale țării noastre este, fără îndoială, Dunărea. Și aceasta, chiar dacă nu am considera-o decît sub aspectul ei de arteră mondială de navigație și comerț. Stăpîni pe gurile ei, care sînt poarta Europei către Orient și poarta Orientului către inima Europei; stăpîni pe 36% din suprafața întregului bazin; stăpîni pe aproape $\frac{1}{2}$ din lungimea ei navigabilă, cu toate apele curgătoare care se revarsă de la nord pe toată această lungime într-însa; stăpîni pe toate acestea, noi posedăm astfel cea mai mare comoară, cu care natura darnică a putut înzestra o țară”¹.

Dunărea a avut în permanență și o mare însemnătate strategică și militară, fiind ori graniță și barieră de apărare, ori cale de penetrație, pe văile ei, a numeroase expediții militare. Nu o dată în decursul timpului țărmurile Dunării au constituit teatrul unor războaie crîncene și aproape de fiecare dată gurile fluviului nu au fost cruțate. Însemnătatea economică și politico-strategică a gurilor Dunării a fost subliniată încă din secolul trecut de Karl Marx, care spunea că: „cine ține în mîinile sale gurile Dunării e stăpîn pe Dunăre”².

Istoria consemnează că lupta pentru stăpînirea gurilor Dunării a fost o cursă în care, de-a lungul istoriei, au intrat grecii, romanii, cetățile italiene, Imperiul otoman, Imperiul austro-ungar, Imperiul țarist, Germania, Anglia, Franța și alte puteri. În a doua jumătate a secolului trecut și în secolul nostru, pînă astăzi, asistăm la o adevărată cursă pentru cîștigarea unei situații privilegiate, dominante pe Dunărea de Jos, la gurile acestui fluviu. Fiecare din marile puteri antrenate în această competiție, atunci cînd concursul de împrejurări se va dovedi favorabil, vor dicta statutul Dunării, căutînd desigur, într-un fel sau altul, să poată trage cît mai multe foloase, în dauna popoarelor riverane mai mici și în special a României, stăpîna de drept a gurilor Dunării.

Românii au acordat o deosebită atenție tuturor reglementărilor juridice și politice ale Dunării în ansamblu, și ale Dunării maritime în mod particular.

Încă din 1856, generalul Gheorghe Magheru trimite un memoriu în care protestează împotriva încălcării suveranității teritoriale românești asupra Dunării, pronunțîndu-se pentru înlăturarea stăpînirii otomane la gurile fluviului. Vedem că generalul Gheorghe Magheru, fruntaș politic din Țara Românească, cerea ca Delta Dunării să revină, după războiul Crimeii, Moldovei și nu Turciei, odată cu cele trei județe din sudul Basarabiei, pe considerentul că ea făcea parte din teritoriile pe care Rusia țaristă trebuia să le restituie, conform tratatului de la Paris din 1856. Memoriul lui Gheorghe Magheru este un răspuns la circulara din

¹ Grigore Antipa, *Chestiunea Dunării*, p. 160.

² K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. IX, Edit. politică, București, 1959, p. 418.

7 august 1856, prin care Turcia, în calitate de suzerană a Principatelor Române, le făcea cunoscut hotărârile Tratatului de la Paris, din 1856, respectiv noile lor frontiere. Protestul generalului Gheorghe Magheru nu a rămas fără ecou. Mariele Puteri, la cererea Turciei, au precizat la Conferința specială ținută la Paris, la 6 ianuarie 1857, încheiată cu un protocol, că Insula Șerpilor rămâne sub stăpânire turcească. Puțin mai târziu, la 11 aprilie 1857, delegații Austriei, Franței, Angliei, Turciei și Rusiei, întruniți la Chișinău, au încheiat un Act privind fixarea deta-liilor frontierei dintre Rusia și Moldova.

Pornind de la analiza acestui memoriu vedem că imediat după instituirea unui organism internațional pe Dunărea maritimă — Comisia Europeană a Dunării creată în urma Congresului de la Paris din 1856 — românii militau energic pentru respectarea drepturilor lor suverane asupra gurilor Dunării, se împotriveau oricărei tendințe de instituire a unui monopol politic asupra sectorului de la vărsarea Dunării în Marea Neagră.

Crearea Comisiei Europene a Dunării, ca organism internațional menit să supravegheze libertatea navigației pe Dunărea maritimă, a fost privită favorabil de Principatele Române și apoi de statul român, fiind considerată ca un organism politic apărut la confluența intereselor Europei și ale României, în scopul de a-l folosi ca obstacol în calea tendințelor expansioniste la gurile Dunării ale Rusiei, Austro-Ungariei și Germaniei.

Deși prin unele aspecte ale activității sale, C.E.D. aducea unele atingeri suveranității statului român asupra gurilor Dunării, România a văzut în acest organism un obstacol pentru o lungă perioadă de timp în calea expansiunii unor mari puteri și îndeosebi a țarismului rus.

Politica României la Dunărea maritimă nu poate fi desprinsă de cursul general al politicii externe românești, care, în ansamblu, urmărea apărarea independenței și suveranității naționale. După desăvârșirea statului național unitar român în 1918, România a încercat să obțină, în acest nou context în care se afla, desființarea C.E.D., care nu-și mai justifică existența. Totuși, nici la Conferința păcii de la Paris, nici la Conferința Dunării din 1920—1921, România nu a putut obține limitarea prerogativelor acestui organism internațional.

Începînd din a doua jumătate a anului 1936, politica României la gurile Dunării s-a modificat, ea acționînd pentru a intra în plenitudinea drepturilor sale de unic riveran la Dunărea maritimă. Dar, ținînd seama de evenimentele internaționale, ea a renunțat la ideea desființării C.E.D. și a ales pe aceea a modificării structurale a competenței sale. România nu a acționat nici înainte, nici după 1936, unilateral, pentru că norii revizionismului și revanșismului își făcuseră loc pe cerul Europei. Este adevărat că la Montreux, Nicolae Titulescu, într-un interviu acordat ziarului „Le Temps”, punea problema desființării C.E.D. și creării unei singure Comisii internaționale pe întreg fluviul, dar după denunțarea clauzelor fluviale ale Tratatului de la Versailles de către Germania, la trei luni după interviul omului politic român, optica țării noastre și însăși a lui Titulescu s-a schimbat.

La 2 decembrie 1936 guvernul român, răspunzînd la nota germană care anunțase actul său din 14 noiembrie 1936, arăta: „Doritoare să obțină revizuirea Statutului Dunării, România nu înțelege să-și atingă acest scop decît pe baza procedurii prevăzute de zisul statut”. De aceea, guvernul român își exprimă regretul față de gestul Germaniei.

Acțiunea germană a complicat și mai mult spinoasa problemă a Dunării, reprezentanții celui de al III-lea Reich fiind retrași din Comisia Internațională a Dunării care avea sediul la Bratislava, dar insistînd pentru intrarea lor în Comisia Europeană de la Galați, care își exercita prerogativele asupra Dunării maritime. Așa cum se știe, la 12 martie 1938, Austria a fost înbloată Germaniei naziste, care a cîștigat o poziție strategică de prim rang. României îi era tot mai greu să opună singură veto-ul său intrării Germaniei în C.E.D. Acum România era pusă în situația să ia o decizie clară: ea era interesată ca Anglia și Franța să nu fie înlăturate din Comisia Europeană a Dunării, pentru a rămîne singură cu Germania, Italia și eventual Uniunea Sovietică, care cerea intrarea în acest organism de la gurile Dunării.

Anglia și Franța sesizînd pericolul ce plana asupra lor, de a fi înlăturate de la gurile Dunării, au acceptat să modifice Statutul C.E.D. în cadrul Conferinței de la Sinaia, începută la 8 august 1938. După 10 zile se semna „Aranjamentul

de la Sinaia", prin care România intra în atribuțiile sale fundamentale de stat suveran și singur stăpîn al gurilor Dunării.

Comisia Europeană era menținută, cu acordul Angliei și Franței. Germania era invitată să intre în C.E.D., care devenea un simbol al colaborării și nu al dezbinării.

La 5 ianuarie 1939, guvernul român a înaintat un memoriu Germaniei, invitînd-o să adere la „Aranjamentul de la Sinaia” împreună cu Italia, membră a C.E.D., dar care nu participase la Conferință pentru a obține intrarea aliatei sale — Germania — în organismul de la gurile Dunării.

La 18 ianuarie 1939 Germania comunică acordul său și la 1 martie 1939 Germania și Italia au aderat oficial la „Aranjamentul de la Sinaia”.

Cu acest prilej Grigore Cafencu exprima satisfacția obținerii de către România a suveranității depline asupra Dunării maritime, arătînd că C.E.D. să garanteze această suveranitate.

La 12 mai 1939, România și-a creat un organism național — Direcția Dunării Maritime — care prelua cea mai mare parte a prerogativelor C.E.D. La 17 mai 1939, la Sulina, în locul pavilionului Comisiei Europene a Dunării, era ridicat drapelul României. Era un gest de valoare de simbol care semnifica, în acele grele împrejurări, după ocuparea Cehoslovaciei, că România este hotărîtă să-și apere integritatea teritorială, drepturile sale suverane.

Dar la 3 septembrie, după atacarea Poloniei, Anglia și Franța notifică starea de război cu Germania. România a acționat astfel încît și după această dată reprezentanții Angliei, Franței, Germaniei și Italiei să coopereze în cadrul Comisiei Europene a Dunării, organism pe care nici una din acestea nu ar fi dorit să-l părăsească.

În octombrie 1939, cele cinci state membre au hotărît ca reuniunile C.E.D. să fie prezidate numai de delegatul României.

La 22 mai 1940, reprezentanții României, Angliei, Franței, Germaniei și Italiei semnau un acord prin care garantau libera navigație a vaselor comerciale pe Dunărea maritimă. Și aceasta se petrecea în plin război.

Dar, în a doua jumătate a anului 1940, tabloul situației internaționale se schimbă radical, amenințînd grav însăși existența statului român. Prăbușirea Franței și izolarea Angliei, în urma campaniilor militare din anul 1940, scotea aceste state din rîndul marilor puteri capabile să mențină echilibrul balanței de forțe la gurile Dunării.

Subordonarea României Germaniei hitleriste crea noi pericole la Dunărea de Jos. Totuși, „Aranjamentul de la Sinaia” rămîne în vigoare. Începerea acțiunilor militare împotriva U.R.S.S. au aminat aplicarea în practică a planurilor germane.

În 1942 însă, la Conferința Consiliului Dunării fluviale, organism ce înlocuia C.I.D., reprezentantul Germaniei cere din nou desființarea C.E.D.

La 23 noiembrie 1942, este înaintat de Grigore Antipa un memoriu lui V. V. Pella, în care demonstrează că propunerile de acum ale Germaniei, de creare a „unui comitet pentru afacerile Dunării Maritime germano-român”, crea un grav pericol pentru suveranitatea României asupra teritoriului său, asupra gurilor Dunării.

Grigore Antipa arăta: „Aceasta pentru Dunărea Maritimă ar însemna că state fără interese maritime, să ia locul statelor mari ...cu interese considerabile în Sectorul Dunării Maritime”.

Este efectiv un rechizitoriu făcut tuturor celor ce atentaseră la drepturile României la Dunăre și o chemare la rezistență.

Trebuie spus că acest memoriu a avut un larg ecou în rîndurile cercurilor politice românești și cererile germane sînt amînate. Deși formal C.E.D. nu funcționa, întreaga activitate fiind preluată de Direcția Dunării Maritime, ea a continuat să existe, guvernul Franței de la Vichy avînd un reprezentant pînă în iunie 1944, iar cel englez lăsînd mandat delegatului român.

Iată deci o luptă grea, dar plină de învătăminte, dusă de înaintașii noștri pentru a păstra drepturile noastre suverane la Dunărea de Jos, parte integrantă a politicii de păstrare a suveranității și integrității teritoriale a României.

L'ACTIVITÉ POLITICO-DIPLOMATIQUE DE LA ROUMANIE POUR LE RESPECT DE SES DROITS SOUVERAINS AUX BOUCHES DU DANUBE

R é s u m é

Le travail „L'activité politico-diplomatique de la Roumanie pour le respect de ses droits souverains aux bouches du Danube“ se réfère surtout à la période des derniers deux siècles, quand notre pays a du faire face aux tendances de domination des Grandes Puissances.

Consciente de la grande importance du Danube du point de vue économique, stratégique et militaire, la Roumanie a fait des efforts le long des siècles pour assurer son droit souverain sur ce fleuve.

Au cadre de toutes les réglementations politiques, juridiques ou dans les organismes internationaux, tels que la Commission Européenne du Danube et la Commission Internationale du Danube, la Roumanie a accordé la plus grande attention au Danube maritime puisque, selon Marx, „celui qui détient les bouches du Danube est maître du Danube aussi“.

En faisant des grands efforts et en luttant avec des adversaires puissants et rapaces, la Roumanie a réussi quand même non seulement maintenir, mais aussi consolider en permanence ses positions et son droit souverain sur les bouches du Danube.